

Major vet. Dr. Vladimír Chládek:

Prevence válečného vysílení koní.

Úvod.

Kdo prožil světovou válku, tomu není třeba zdůrazňovat význam tohoto problému, protože má jistě ještě v živé paměti dojmy z utrpení, kterým byla zvířata vydána, a nezapomněl na poznatek, jakou cenu má pro válečné operace koňstvo v dobré pracovní kondici. Mohlo by se namítat, že vysílení koní je za války zjevem přirozeným, proti němuž nelze nic podniknout, ale na štěstí tomu tak úplně není. Je pochopitelné, když se vyskytne vysílení koní všude, kde koně jsou nuceni konat mimořádnou práci za velmi nepříznivých okolností, ale podrobná analýza válečných ztrát koní vysílením nám ukazuje, že se i zde zhoubně uplatnily drobné příčiny, které bylo lze ovládat. Tyto ztráty nebyly ani tak nepatrné, aby se nevyplatila snaha, zabránit jim co možná v budoucnosti.

Rakousko-uherská armáda ztratila vysílením za 18 měsíců války přes 250.000 koní, což odpovídá čtvrtině celkového počtu v té době zařazených vojenských koní. To jsou ovšem jen přímé, smrtelné ztráty koní vysílením. Mnohem větší byly škody, které vznikly vysílením koní nepřímě. Tak na příklad mělo válečné vysílení velký podíl na zhoubnosti svrabu, kterým trpělo roku 1917 okrouhle 350.000 koní rakousko-uherské armády, mělo dále vliv na počet a průběh jiných onemocnění koní, zejména nemoci zažívacích orgánů, a konečně to byl úpadek kondice koní, který podstatně přispěl mimo jiné příčiny k neobyčejně četným a těžkým otlakům koní od postrojů.

Francouzská vojenská veterinářská statistika ze světové války znamená úhrnem 476.369 případů vysílení, z nichž 104.734 byly smrtelné, a celkem 460.230 případů svrabu s 50.879 smrtelnými ztrátami. Anglická expediční armáda ve Francii, která měla 195.000 koní, ztratila vysílením v únoru 1917 5.317, v březnu 9.427 a v dubnu dokonce 20.319 koní.

Zdálo by se, že vysílení koní je za války zaviněno jen nadměrnou námahou a nedostatkem krmiva, avšak značný počet vysílení koní i v armádách dobře zásobovaných svědčí pro to, že věc není tak jednoduchá. Z podrobného studia válečných ztrát koní vyplývá, že převážná část těchto ztrát nebyla způsobena činností nepřítele, nýbrž že byla zaviněna nedostatky vlastního vojska. Z toho plyne naděje, že se nám podaří vyhnout se v budoucnosti značným škodám na koních, což je tím důležitější, že:

1. nemáme koní nadbytek,
2. v budoucí válce nutno počítat s většími bojovými ztrátami koní než dříve a
3. že konkurence a součinnost s motorisovanými jednotkami vede nutně k zvýšení požadavků, kladených na koně jízdních útvarů.

Válečné zkušenosti v oboru péče o koně nejsou dnes již tak rozšířené, jak by bylo žádoucí, a o udržování koní v dobré kondici za polních cvičení lze někdy slyšet divné názory. Je proto záhodno, obírat se podrobněji touto otázkou, i když je to spojeno s opakováním věcí, mnohemu dobře známých.

Okolnosti, které za války vedou k hromadnému vysílení koní, lze zařadit do dvou skupin:

1. nadměrné vyčerpání energie zvířat a
2. neúměrné zásobování zvířat živinami.

Plýtvání energií koní.

Protože chceme pojednat jen o zamezitelných ztrátách koní, budou nás zajímat jen případy, kdy se na koně kladly přemrštěné nebo zbytečné požadavky. Je jasné, že se za války má co možná šetřit energií zvířat, a to ve velkém i v malém, a že je vždy záhodno počítat s jistou zálohou sil pro nepředvídané, kritické okamžiky.

Orgány, které disponují jízdní jednotkou, musí mít jasnou představu o mezích výkonnosti této jednotky, a to jak s hlediska všeobecného, tak i speciálního, to je se zřetelem na aktuální stav koňstva dotčené jednotky. Orgány velící jízdní jednotce musí věnovat bedlivou pozornost znám-kám únavy koní a účelně rozvrhnout dobu práce a dobu odpočinků. Jejich snahou musí být, aby se koním věnovala po každé stránce tím větší pozornost, čím větší se od nich žádají výkony. K iniciativní péči o koně musí své podřízení při každé příležitosti povzbuzovat.

Výkonnost koně má své fyziologické meze, které nelze bez škody na zdraví zvířete překročit. Tato mez je u každého koně jiná a závisí na jeho vrozených a měnivých vlastnostech, k nimž patří exteriér, konstituce, kondice a zdravotní stav. Koně s nižší mezí výkonnosti podlehnou nejdříve vysílení, koně s nízkou výkonností by se neměli vůbec brát do pole, protože tam zůstanou, aniž se valně uplatní. To se týká jednak mladých, nepřipravených koní, dále těžkých koní s omezenou hybností a konečně koní s vadným zevnějškem nebo s chronickou chorobou. U nich se snadno překročí mez výkonnosti, zejména jsou-li zařadění mezi výkonnějšími koňmi. Je proto velmi důležité, aby v jednotce byli co možná koně stejné výkonnosti.

Na výkonnost koní působí také okolnosti, které jsou mimo koně. Tak může účelná péče o koně zvýšit jeho výkonnost, ovšem jen do jisté míry. Zato však není nijak omezen negativní účinek nedostatečné péče o koně na jeho výkonnost. A tu je pro prevenci válečného vysílení koní vděčné pole.

Za války se ukázalo, že mírový výcvik v péči o koně byl nedosta-tečný, pokud měl sloužit přípravě pro službu v poli. Běžná rutina v po-sádce a za stálého dozoru vyhovovala. V míru se právem uvažovalo o otu-žování vojenských koní, ale neuvažovalo se ještě také o tom, jak nejlépe chránit koně před zbytečnou ztrátou energie v poli, kde okolnosti kladou na otužilost koní mnohdy nesnesitelné požadavky. A i kdyby byly vždy jen v mezích snesitelnosti, bylo by přece nerozumné, kdybychom co možná nešetřili energií koní, kterou potřebujeme především k usilovné práci.

Protože chladné počasí ubírá koním mnoho energie, vyskytovaly se hromadné případy vysílení poněkud a v nejtěžších formách během zimního období a na počátku jara. To svědčí o velkém významu ochrany koní v poli před mokrem, studeným větrem a zimou. V míru se nic po-dobného nedělá a necvičí, protože toho prostě není třeba. Ale za války bude velmi záležet na tom, aby koně byli podle potřeby příkryváni, aby

byli postaveni k nějaké zdi, třebaš k živému plotu, a chránění tak před deštěm a studeným větrem. V poli necháme koně tábořit, jen když je to nezbytně nutné. Za nepříznivého počasí musí být ochrana improvizována. Při delším pobytu na místě nutno vždy přikročit k vybudování přístřešků pro koně. Táboření za sněhu by se již v míru mělo cvičit.

Katastrofální bylo vysílení koní v zimním období u útvarů, které si chtěly uspořít čištění koní a chránit zvířata před svrabem tím, že koně ostříhaly. Jak vidět, může zjednodušení jednoho problému péče o koně v poli vyvolat velmi vážné následky v jiném směru.

Mnoho ztracené energie koní jde na vrub čekání, pohotovosti a vůbec nepotřebného prodlévání koní v plném výstroji. Stačí vyplýtvat síly na četné malé úkoly, aby nezbylo na velké. Celý vojenský aparát trpěl neúčinným čekáním. Trupa to ovšem odnášela nejhůře. Lhůty k nástupu se postupem k nižším velitelstvím neúměrně zkracovaly, čímž vzniklo předčasné přerušování odpočinku a nepohodlné vyčkávání v plném výstroji. Koně byli někdy znaveni dřív, než se od nich žádala vážná práce. Někdy se žádalo nemožné, aby se dosáhlo maxima možného. Přepjatá opatrnost, nedůvěra k výcviku mužstva, nedostatek rozhodnosti, nerozumná ctižádost udělat víc, než se žádalo, a konečně i netečnost lidí připravila koně za války o mnoho sil docela zbytečně.

Trupa nebyla vedena k tomu, aby koním poskytovala za práce a hlavně za odpočinků veškeré pohodlí, které bylo za daných poměrů dosažitelné. To zůstalo věcí iniciativy, vynalézavosti a odvahy k odpovědnosti. Nebylo po té stránce předpisů, a proto byly podobné počiny pro podřízené nezřídka i riskantní, zejména na počátku války. Mírová ustanovení stran péče o koně se neplnila, protože to někdy ani nebylo možné; většinou se však s mírových požadavků slevovalo, protože se jen zdálo nemožným, je uskutečnit; příliš často se o účelné ošetření koní ani žádný nepokusil. Z vyšších míst se na to nenaléhalo a u trupy nebylo vždy dost vytrvalosti a obětovnosti. Nebylo-li však chuti k plnění známých povinností, není divu, že nebyla ani snaha vymýšlet si povinnosti nové.

V účelném hospodaření s energií zvířat v poli nelze jít dost do podrobností. Neúčelné postroje a nedbalé nastrojování a balení koní přispěly stejně jako nevhodné a těžké podkování svou měrou k zbytečné ztrátě sil vojenských koní. Je pochopitelné, že k vysílení došlo snadno zejména tam, kde koně zkoušeli při výkonu bolesti. Koně si nemohli odpočinout, když se jim neupravilo suché a teplé lůžko.

Koně byli mnohdy zneklidňováni nervositou a nevrlostí mužstva, a to za odpočinku i při práci. V létě nutno koně chránit před dotěrným hmyzem. Že koně byli poplašeni střelbou, je zřejmé; ale tu záleželo velmi na tom, zda mužstvo dovedlo koně uklidnit. K tomu bylo jednak třeba, aby mužstvo samo zachovalo klid, neboť nervosita mužstva se snadno přenášela na koně, jednak záleželo na vzájemné důvěře lidí a zvířat. Stojí za povšimnutí, že světovou válku vydrželi nejlépe koně, kteří znali své mužstvo již v míru a svou obsluhu neměnili.

Že se nedodržovala vždy pravidla o šetrném užívání koní při práci, i když to nebylo vynuceno kritickými okolnostmi, je známo. Vhodné střídání chodů, občasné vedení koní na ruce, dodržování stejnoměrného ruchu a podobná opatření mohou koním zachránit mnoho sil.

Stačilo mnohdy dopřát koním několik hodin nerušeného odpočinku, aby byli zachráněni. Stačilo někdy jen přechodně změnit zařazení unavených koní, aby bylo zabráněno dalšímu poklesu jejich kondice. Jakmile však byla promeškána kritická chvíle, propadli koně nezádržně zkáze a opožděný odsun je dorazil. Proto je velmi důležité, aby velitel věnoval kondici koní své jednotky bdělou pozornost. Případy, kdy na možné zachráně koní vzhledem k situaci nezáleží, nebudou tak časté. Nepronikneme-li názor, že i koně vyžadují po delší namáhavé práci oddech, po případě vystřídání, a to dřív, než se úpadek jejich kondice stane nezádržným, připraví se armáda zakrátko o nejlepší koně.

Výživa koní v poli.

Válečné vysilení koní vzniká také tím, že se koním nedostane včas dostatku živin. To může být zaviněno:

1. nedostatkem krmiv anebo
2. poskytováním krmiv způsobem, bránícím účelnému zužitkování živin v nich obsažených.

Za světové války pocitily ústřední mocnosti velmi brzy nedostatky krmiv. Čím to bylo zaviněno? Předně se nepočítalo s delším trváním války. Do války se šlo s vysokými válečnými dávkami krmiva a s počátku se žilo z plného. A tak byla německá armáda již v březnu roku 1915 donucena snížit válečné dávky krmiva na polovinu. Krmivo musilo být nejen zajištěno, ale i dodáno. Velké dávky zatěžovaly přísun, proto je mnohdy koně vůbec nedostali, ač pro ně bylo krmivo zajištěno a účtováno. Jindy zas neměli koně ani času, aby pozřeli plnou dávku, pro ně stanovenou, takže ani když krmivo bylo správně dodáno na místo, nebylo zaručeno, že je koně dostanou.

Bylo-li plýtvání krmivem stanovením vysokých válečných dávek zahájeno ve velkém, plýtváno se ještě víc v malém. Podle francouzských pozorování přišla drobným plýtváním nazmar celá třetina náležitosti píce. Docházelo k tomu při odběrech, při rozdělování porcí a tím, že se píce dávala před koně na zem, třebaš do bláta a sněhu. Značné množství píce zůstávalo pošlapáno a znečištěno na zemi, když útvar opouštěl místo. Poztrácely se zejména pro výživu nejcennější drobné části sena, ač je možno seno protřepat a drobné součástky podat s ovsem. Senem lze krmit z pytlů, jak to již dávno dělají naši povozníci.

Není divu, že v pozdějších letech války klesly dávky krmiva značně pod úroveň mírových dávek a že ani toto snížené množství nemohlo být dodáváno v hodnotných krmivech, nýbrž jen v nouzových náhražkách. Náhražky byly hledány a zajišťovány pozdě. Na pokusy, konané již v kritické době, koňstvo těžce doplácelo. Bídu koní zvýšila mnohdy i malá svědomitost dodavatelů krmiv a nedostatek účinné kontroly dodávek.

Mnoho krmiva bylo ztraceno nemístným šetřením. U mnohých útvarů bylo záložní dávky ovsa šetřeno tak dlouho, až se úplně zkazila. Nebylo odvahy naříditi včasné zužitkování nabalených zásob, ačkoli koně v této době mnohdy hladověli. Velké a pečlivě uložené zásoby krmiva byly zničeny za ústupů. K těmto ztrátám přistoupilo snížení produkce krmiv v zápolí a nemožnost uhradit tento schodek dovozem z ciziny.

Plýtvání krmivem se projevilo i tím, že se dávaly velké dávky koním, kteří přijatého krmiva ani zdaleka nevyužili. Byli to jednak nároční

koně, zvyklí na velké dávky výborného krmiva, jednak šlo o koně, kteří z krmiva neměli plného užitku, protože trpěli vadným chrupem anebo vlekým vnitřním onemocněním, zejména chorobou parazitárního původu. Špatně se živící koně bylo škoda brát do pole, dokud nebyla odstraněna příčina jejich nežádoucího stavu.

Mluvíme-li o nedostatku krmiva, musíme přihlížet i k druhům krmiv. Nebylo jedno, zda se nedostávalo obroku nebo píce. Podávání píce se nepovažovalo za důležité a ještě dnes slyšíme názory, že koně potřebují především hojně obroku. Kdo spoléhal na to, že koně udrží v kondici jen obrokem, měl v poli stále hladové koně, protože jejich objemná střeva nebyla naplněna. Takoví koně požívali vše, na co přišli, dříví, písek a p. K důležitým poznatkům o přirozené výživě koní, potvrzeným zkušenostmi ze světové války, patří ten, že koně nelze udržet v kondici, když jim neposkytneme náležitě množství píce. Ta musí být zajištěna, dodána na místo a poskytnuta koním především. Tou se musí šetřit na prvním místě. K dodávání píce nutno hledat vhodné metody a nutný čas. Koním třeba dopřát pastvy, kdykoli je to možné.

Mírový výcvik ovšem nevedl k úzkostlivému šetření krmivem a nepřihlížel k změnám poměrů v poli; tam nebylo možno postupovat jako v posádce a mimořádná opatření, potřebná jen v poli, nebyla předvídána. Naprostá nepřipravenost pro pole se zračila ve způsobu krmení. V posádce se koně krmili podle šablony, která při pravidelném zaměstnání a odpočincích koní a za stálého dozoru plně vyhovovala, avšak v poli se nemohla osvědčit.

V posádce se koně krmili třikrát denně, a to ráno, v poledne a večer. Doba byla vždy přesně dodržována. Protože koně měli v noci zajištěn odpočinek, dostávali největší část denní dávky navečer. Napřed se dával oves, pak se koni předložilo seno na zem a nakonec se napájelo. Řezanka nebyla předepsanou částí krmiva, jak tomu je dnes. Krmení a napájení si vyžádalo jisté doby, a ta byla k dispozici. Rovněž byl koním zaručen náležitý klid během krmení a po krmení na trávení. Tam, kde se krmilo odchýlným způsobem, a řekneme přímo: vhodnějším, byly výsledky aspoň stejně dobré. Jisté je, že za mírových poměrů nesejde tolik na způsobu krmení, jsou-li jen dodržována stejná pravidla a krmili-li se v pravidelných lhůtách. Jistému pořádku přivyknou koně beze všeho, i když nejde o optimální řešení.

V poli byly ovšem poměry docela odlišné. Zaměstnání koní bylo nepravidelné a žádaly se celkem mnohem větší výkony než v míru. Ani v noci neměli koně zaručený klid. Odpočinky byly vlastně jen příležitostné. V budoucí válce lze očekávat, že se většina pochodů bude dít v noci. Ani po maximálních výkonech nebude vždy naděje na vydatný odpočinek.

K rozžvýkání 1 kg ovsa je třeba 10 minut; k pozření 1 kg sena potřebuje kůň asi 30 minut; řádné napájení si vyžádá 5—6 minut. K tomu třeba přičíst ještě dobu, potřebnou k oduzzdění koní, k rozdělení a donesení krmiva a nápoje a konečně třeba koně opět naučit, mají-li být pohotovi k další práci. Za války se krmení z obavy před ztrátou času a před porušením pohotovosti útvaru velmi často odkládalo na vhodnější dobu, ale ta se pak třebas nedostavila. Koně byli drženi v hladovém stavu, ačkoliv jim musilo být dopřáno během práce občas oddechu a někdy se dokonce delší dobu čekalo jen na místě.

Jak často se má kůň v poli krmit? Bylo by velmi výhodné, kdyby počet jednotlivých krmení mohl být snížen na nejmenší míru. Tak se zkoušelo v polské armádě krmit koně jen dvakrát denně. Ukázalo se, že je to v míru možné. Bude to však také účelné v poli? O tom lze vážně pochybovat, když si uvědomíme, v jaké míře snižuje výkonnost koně pocit hladu, vyvolaný prázdnotou žaludku a střev. Ještě hůř ovšem než hlad snáší koně žízeň. Cím méně zavádíme dob krmení, tím větší část z denní dávky připadá na jednotlivé krmení a tím delší se stává také doba, po kterou kůň potřebuje naprostý klid, aby přijatou dávku náležitě strávil. Doba klidu, potřebná k náležitému zužitkování přijatého krmiva, činí zhruba dvě hodiny po vydatném krmení; u těžkých koní činí nepřekročitelné minimum 6 hodin denně.

Trávení koní trpí, jsou-li koně v době krmení vyrušováni. Tomu se za války nedá vždy zabránit. Stačí již neustálá střelba za intenzivních bojových akcí, aby koně zneklidnila. Mnohem horší je ovšem pro trávení, když se od koní žádá po řádném krmení a napojení práce. Tím trpěli arci nejvíc nároční koně chladnokrevní. Hromadné vysilení koní připisují Angličané především nedostatku klidu za krmení a oddechu pro trávení. Již tato okolnost stačila, aby koně při dostatku zásob nezádržně chřadli.

Za války se vlastně nikdy předem neví, kdy bude vhodná doba pro řádné krmení. Není však záhodno, aby se od koní žádaly zvýšené, ba maximální výkony, a aby koně v té době byli o hladu. Je omyl se domnívat, že se koně mohou s výhodou nakrmit dopředu anebo dodatečně. Intenzivní krmení koní za odpočinku před značnými výkony je škodlivé a nemůže nahradit krmení v době těchto výkonů. Zejména v době mimořádných požadavků na koně si musíme dobře všimnat přirozených potřeb koně a snažit se jim co nejvíce vyhovět. Své pohodlí musíme nechat stranou, záleží-li nám na tom, udržet koně v takovém stavu, aby kdykoli mohli splnit své úkoly.

V přírodě přijímal kůň svou potravu po celý den v malých dávkách a zajistil si tím hybnost, které potřeboval k své ochraně před nepřáteli a k vyhledávání vhodnějších pastvisk. Již z toho, že kůň má poměrně velmi malý žaludek (jeho obsah činí asi 10 l), ale že má za to velmi objemná střeva, nasvědčuje tomu, že jeho přirozenou a nejdůležitější potravou je objemná píce a že nesnáší dobře příjem velkého množství potravy najednou. Je známo, že omezený prostor žaludku koně a jeho neschopnost zvracet jsou hlavními příčinami, proč je u koní každé přeplnění žaludku nebo jeho nadmutí vždy životu nebezpečné. Koním, kteří se v míru špatně živí, dáváme krmivo častěji v menších dávkách. Přídavky krmiva se s výhodou poskytují ve formě mimořádného krmení. To vše nás vede k tomu, abychom zachování kondice koní v poli nehledali na cestě redukce denních krmení, nýbrž abychom naopak počet krmení denně co možná rozmnožili. Dost na tom, když situace tomu nebude vždy příznivá. Turista, který chce vykonat namáhavou turu, posiluje se při každém odpočinku a zachovává si svěžest po celou dobu. Nepřijímá během cesty mnoho potravy najednou, protože by tím trpěla jeho pohotovost pochodovat dál. Podobně musíme postupovat při krmení koní v poli.

Musíme využít každého odpočinku k tomu, abychom koně posilili menším množstvím krmiva. Musíme tak činit podle potřeby častěji i v noci. Na takové krmení je organismus koně přírodou znamenitě při-

praven a není třeba se obávat, že koně budou postrádat po takovém krmení klidu k trávení. Důležité ovšem je, aby manipulace při krmení koní byla co možná zjednodušena, což je beze všeho možné, když se jen chce. Je třeba jen udržovat přímo u koní vždy jisté zásoby krmiva, a to nejen obroku, ale i píce. Pak nebudeme mít koně prakticky nikdy hladové. Častější krmení nesmí ovšem vést k poztracení krmiva.

Tím je také nejlépe vyřešena otázka vhodného rozdělení denní dávky na jednotlivá krmení. Naprosto škodlivá je v poli mírová šablona, dávat koním nejvíc krmiva na večer. Účelnější je pamatovat si povšechnější pravidlo, že koně mají dostat největší část denní dávky, když mají nejdelší odpočinek. To bude za války nejisté; nespíše ještě dopoledne. Podáváme-li koním při každé vhodné příležitosti jednou trochu ovsu, jindy trochu sena, je tím také již vyřešena otázka, v jakém pořadí se mají krmiva podávat.

Jisto však je, že pořadí „oves, seno, nápoj“ je asi to nejnepríznivější, co si lze představit, když máme na paměti poměry v poli.

V poli musíme předpokládat, že většina koní bude v době krmení hladová a žízňivá, jednak proto, že konají těžkou práci, jednak proto, že se s krmením otálí do vyjasnění situace anebo že krmení a napájení prostě není vždy možné. Dostanou-li takoví koně oves, hltají jej, nežvákají a neprosliní. Žízniví koně neradi přijímají krmivo, dokud se jim nedostalo nápoje. Nedbá-li se toho, přijmou koně jen málo krmiva a to je ještě nedostatečně zužitkováno, protože se koním nedostává zažívacích šťáv. V míru se oves zásadně podává s řezankou, aby se koně donutili jej žvýkat. To by bylo v poli velmi užitečné, ale nebude to vždy možné. Dá-li se sehnat řezačka, musí se této příležitosti vždy plně využít nejen k řezání krmné slámy, ale co možná též k řezání hrubšího sena. Řezanka ze slámy nemá být kratší než 3 cm, řezanka ze sena může být mnohem delší. Řezanky bude nejvíc potřebí, jakmile se oves nebo jeho část nahrazuje jiným jadrným krmivem.

Není-li však k ovsu řezanky, je lépe podat koním napřed seno a potom teprve oves. Protože se hned po ovsu nemá napájet, bude i z tohoto důvodu lépe, napájet koně vždy před krmením. V různých armádách se za války dospělo konečně k poznání, že v poli je nejlépe koně před hlavním krmením napojit, pak jim dát seno, poté oves a nakonec krmnou slámu. Prospěšnější ovšem je krmit koně co nejčastěji, tak, aby hlavního krmení nebylo vůbec třeba, a podávat obrok vždy s řezankou.

Velmi vážnou chybou bylo, jestliže se opominulo koně napájet anebo napájelo-li se nedostatečně. Mnoho zavinil nedostatek dozoru a zkušenosti. Mnoho zla napáchal též nesprávný názor, že koně nesmějí pít příliš mnoho. Kůň přijímá nápoj pomalu a opatrně. Je omyl se domnívat, že je již napojen, jakmile zvedne hlavu od vědra nebo žlabu. Vysílení koně byli ponecháváni za války svému osudu a nezřídka byli z nerozumné lítosti zastřeleni, místo aby se jim poskytl oddech a hlavně nápoj, což mnohdy úplně stačilo k záchraně těchto koní. Trávení ovšem neprosplivalo, když bylo koní po vydatném napojení užíváno k další práci. Proto je záhodno využít k častému napájení koní v poli každé vhodné příležitosti.

Přemrštěné byly obavy před napájením uhrátých koní. Zajisté je výhodné ochladit takové koně napřed omýváním pysků, hlavy a krku, než jim dáme nápoj. Není-li voda příliš studená, nepijí-li koně příliš velké množství najednou a jdou-li koně hned dál, možno bez obav napojit i uhraté koně.

Z á v ě r.

Že záleželo skutečně z velké míry jen na správném porozumění pro potřeby koní, aby bylo zabráněno jich vysílení, toho dokladem je zkušenost, že se za války vyskytly setniny, ba celé útvary, které si své koně dovedly udržet v dobré pracovní kondici, a to za poměrů velmi nepříznivých. Bylo k tomu třeba dobré vůle a obětovnosti, přemýšlení a námahy a především spolehlivých znalostí o koni a o jeho potřebách.

Smutné zkušenosti ze světové války jsou význačným mementem pro každého, kdo se domnívá, že k prevenci vysílení koní stačí jen dost velké dávky krmiva a netuší, kolik jiných faktorů ještě má vliv na kondici koní, kdo hledá vždy raději pomoc na vyšších místech než v okruhu vlastní působnosti a kdo myslí, že koně lze nakrmit na několik dní dopředu. Je-li možné, aby již za cvičení v míru koně někdy nedostali ani plnou dávku mírovou, má zvyšování dávek za války jen problematickou cenu.

Nemusíme být dnes tak nepřipraveni chránit koně před válečným vysílením, jako byly nepřipraveny armády před světovou válkou. Náš předpis, jednající o ošetřování koní, obsahuje v zhuštěné formě řadu ustanovení, která nutno uplatnit hlavně v poli. Bylo by jen záhodno, aby tento předpis byl podrobněji znám a při výcviku správně vykládán.

Kůň, který má býti pohotový, aby mohl jít kdykoli do pole, musí být v dobré pracovní kondici, nic víc a nic méně. Zdálo by se snad vhodnějším, aby kondice vojenského koně byla lepší, aby měl jistou zálohu energie pro horší dny. Tento názor není udržitelný, uvážíme-li, že velmi dobře živěný kůň:

1. ztrácí schopnost dobře využívat krmiva, zejména náhražek, a zůstává náročným,
2. reaguje na nepravidelné krmení a na horší krmiva značným snížením kondice a tím se stává velmi náchylným k otlakům postroji,
3. jeví vzhledem k své váze menší výkonnost, zbytečně zatěžuje své končetiny, a proto se dřív unavuje a opotřebovává.

Z toho je patrné, že velmi dobře živěný kůň je pro účely vojenské služby neekonomický.

Útvary by měly soutěžit v snaze, dosáhnout u svých koní vyrovnané pracovní kondice, která nepoklesne ani za polních cvičení. Mělo by se přímo pátrat po úspěších a neúspěších v tomto směru u rozličných útvarů, upozorňovat na páchané chyby a odměňovat výsledky podrobně a účelně péce o koně.

Zvláštní opatrnosti a pozornosti vyžaduje za války krmení náhražkami a nouzovými krmivy. Vojenská správa klade na to důraz, aby koně byli vhodným způsobem již v míru navykáni náhražkovým krmivům, a tím je dána i trupám možnost získat již v míru jisté zkušenosti v této věci. Bohužel není této možnosti náležitě využíváno, protože to znamená vyšší odpovědnost a víc práce. Je pochopitelné, že se na příklad krmivo,

obsahující mnoho cukru, nesmí koním podávat jen ve dnech odpočinku, když se právě toto krmivo velmi dobře hodí pro dny zvýšených výkonů k rychlému nahrazování sil, ale v dobách nečinnosti může být ve větších dávkách přímo zdraví škodlivé. V péči o koně záleží na tom, abychom pěstovali smysl pro detail, abychom potírali všechny snahy, spějící z pohodlnosti k zjednodušení. Pěkně to vyjadřuje anglický vojenský předpis, jednající o zacházení s koňmi a závazný pro všechny trupy, slovy:

„Účelná péče o koně záleží v tom, že se věnuje pozornost četným podrobnostem. Zanedbá-li se jen jedna z nich, může to mít v zápětí ztrátu výkonnosti a poškození zdraví zvířat.“

Jezdectvo u nás a v cizině.

Chov koně v Evropě — několik dat.*)

Chov koní v Evropě, jako na celém světě, podléhá určitým zákonům, a to jednak zákonům přírodním, zákonům státním, které do něho mocně zasahují, a zákonům hospodářským. S těchto hledisk je třeba přehlédnout chov a jeho rozsah.

Kůň je produktem půdy a mění se podle prostředí. Percheron přenesený do Arabie ztratí vlastnosti své rasy zrovna tak jako Belgičan vyvezený do Itálie není již pravým Belgičanem v krátkém čase, ba mnohdy již v první generaci.

Totéž půdní složení a stejné klima vytvářejí zvířata podobná jako naopak různé klima zvířata odlišná. Protože kůň má mohutnou kostru, potřebuje vápno. Žulový kraj může být výborný pro výživu, ale nedá kosti, naopak hříbě zrozené v žulové oblasti může se s prospěchem vyvíjet v krajině vápencovité.

Kůň žije velmi špatně v rovníkových krajích a nerozmnožuje se v nich. Snášeli veliké rozdíly teploty; je doma v Sibiři jako v Arabii, nežije však v Kongu.

Není třeba k tomu žádné vědy, stačí pozorovat výsledky chovů, aby bylo zjištěno, že země kolem Středozemního moře dávají produkty střední velikosti nebo malé, Belgie, střední a severní Francie, Irsko, Holandsko, Dánsko, Německo, zejména východní, mají rasy mohutné, kdežto dále k severu Norsko, Švédsko a Rusko nad výši Moskvy jsou oblasti koní menších.

V Evropě lze říci, že čím více se stává klima kontinentálním, tím drobnější je rasa koní, a tím více se blíží arabskému.

Veřejný vliv na chov koní je v různých státech různý. Každý z nich uplatňuje to, co sám má. Každá vláda, ať je její forma jakákoli, uznává důležitost chovu a zabývá se jím. Tyto státní zájmy jsou již staletého původu. Ve Francii zřídil Colbert 16. prosince 1665 první státní hřebčín. I v jiných státech se objevila nutnost organizovat chov, jeho ochranu a vedení. Jestliže není státních hřebčinců, jako v Anglii, v Irsku, v Belgii, vláda všude zasahuje do chovu svou podporou, odměnami atd., udržujíc tak chov na výši a v prosperitě.

Nejúčinnější zásah státu do chovu koní vykonávají státní hřebčiny, které nacházíme téměř ve všech zemích vyjma Irsko, Anglii a Belgii. Řízení státních hřebčínů je upraveno v různých státech různě. Tak na př. ve Španělsku před revolucí měli tuto službu i odpovědnost v ruce veterináři. V Německu řídí tyto ústavy vět-

*) Viz článek v Revue de cavalerie, roč. 48 (1938), srpen a září: Jean de Cheigny: Coup d'oeil sur l'élevage du cheval en Europe.